

Μακεδονικά

Τόμ. 20, Αρ. 1 (1980)



Paul Lemerle, *Les plus anciens recueils des Miracles de Saint Démètrius et la pénétration des Slaves dans les Balkans*

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.421](https://doi.org/10.12681/makedonika.421)

Copyright © 2014, Γ. Ι. Θεοχαρίδης



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1980). Paul Lemerle, *Les plus anciens recueils des Miracles de Saint Démètrius et la pénétration des Slaves dans les Balkans*. *Μακεδονικά*, 20(1), 534–536. <https://doi.org/10.12681/makedonika.421>

ποῦλων Μακάριος», ἐξομολογητῆς καὶ ἐκτελεστῆς τῆς διαθήκης τοῦ Μανουὴλ Β', ὁ Μακάριος ὁ ἐξ Ἰουδαίων κατὰ τὸν Σφραντζῆν, εἶναι κατὰ τὸν ἐκδότην ὁ ἱερομόναχος, παραλήπτης τῆς Ἐπιστολῆς Β6 τοῦ Συμεών, ἐνῶ ὁ «πατὴρ» τῆς αὐτῆς Ἐπιστολῆς εἶναι ὁ ἐκ τῶν ἀδελφῶν Ἰγνάτιος Ξανθοπούλος, ἀμφότεροι ἀπλοὶ ἱερομόναχοι καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἠγούμενος, ἀφοῦ ἡ κοινότης των δὲν εἶναι ἀκόμη Μονή, ὁ δὲ Ἰσιδωρος τῆς Ἐπιστολῆς εἶναι ὁ διάδοχος τοῦ Μακαρίου καὶ ἠγούμενος ἀργότερον τῆς Μονῆς τῶν Ξανθοπούλων, Ἰσιδωρος Ξανθοπούλος, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη τὸ 1456 ὡς διάδοχος τοῦ Γενναδίου Β' Σχολαρίου πατριάρχης Ἰσιδωρος Β', ἀποθανὼν 31 Μαρτίου 1462.

Ὁ ἐκδότης ὁμολογεῖ (σ. 286) ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦν εἰκασίας μὴ δυναμένας νὰ ἀποδειχθοῦν, ἀφοῦ ὁ Συμεών εἰς τὸν Διάλογόν του ἀφήνει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ θάνατος τῶν δύο ἁγίων ἀδελφῶν Ξανθοπούλων ἦτο σύγχρονος, χωρὶς νὰ βεβαιώνει ρητῶς τοῦτο, μὴ σκοπεῦν νὰ εἰσέλθῃ εἰς λεπτομερείας, ἀλλ' εἰκασίας, αἱ ὁποῖαι φέρουν τὴν προέλευσιν τοῦ Συμεών καὶ τὰς Ἐπιστολάς του Β6 καὶ Β7 εἰς σχέσιν πρὸς ἱστορικά πρόσωπα, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται, λέγει, πῶς ἀπὸ ἀφανῆς «κελλίον» τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξῆλθεν ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλοι ἱερομόναχοι ἐξομολογηταί, φίλοι τοῦ Μακαρίου Μακρῆ τῆς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, ἐὰν τὸ «κελλίον» τοῦτο δὲν ἦτο ὁ φυτῶριον τῆς περιφήμου ἀργότερον Μονῆς τῶν Ξανθοπούλων.

Ἐνταῦθα τελειώνει ἡ ἀπόδοσις τῶν περιεχομένων τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ ἐκδοτικοῦ καὶ ἐρευνητικοῦ ἔργου. Ἔπονται Βιβλιογραφία πηγῶν καὶ βοήθημάτων, Πίναξ κυρίων ὀνομάτων, Πίναξ σημαντικῶν ἐλληνικῶν λέξεων καὶ φωτοτυπία τοῦ φύλλου 235 τοῦ κώδικος τῆς Ζαγοράς.

Νομίζομεν ὅτι ἡ σπουδαιότης τοῦ ἔργου δικαιολογεῖ τὸν κόπον τῆς, παρὰ τὴν πυκνότητα τῆς διατυπώσεώς της, μακρὰς ταύτης ἀποδόσεως τοῦ περιεχομένου του. Ἐὰν ἡ ἐκδοσις ἀνεκδότων πηγῶν ἀποτελεῖ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν σημαντικὴ συμβολὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην, πόσον μᾶλλον ἡ ἱστορικὴ ἐκμετάλλευσίς των ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐκδότου των.

Ὁ ἐκδότης μῆς εἴδωκεν ὀλοκληρωμένην εἰκόνα ὅλων τῶν ὑπαρχόντων ἔργων τοῦ τελευταίου ἀρχιεπισκόπου τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης, ἐκδοδομένων καὶ ἀνεκδότων, μὲ ἐλαχίστην πιθανότητα ἀνευρέσεως καὶ ἄλλων, καὶ κατέγραψε κατόπιν ἐξαντλητικῆς ἐρευνῆς τοὺς περιέχοντας αὐτὰ κώδικας. Ἐκ τῶν ἀνεκδότων ἐξέδωκεν ὀκτώ, ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἐκδώσῃ καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Ἡρεῦνησε τὸ ἱστορικὸν περιεχόμενον τῶν ἐκδιδομένων, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐφωτίσθη ἡ ὀλίγον μέχρι σήμερον γνωστὴ θρησκευτικὴ, πολιτικὴ καὶ ἱστορικὴ προσωπικότης τοῦ Συμεών καὶ ἀπεκαλύφθησαν ἀγνωστα μέχρι σήμερον ἱστορικὰ γεγονότα τῶν τελευταίων δεκαετιῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 1430. Αἱ ὑποσημειώσεις, τέλος, τοῦ ἔργου ἀποτελοῦν πλουσιώτατον ὄρυχρον βιβλιογραφικῶν, προσωπογραφικῶν καὶ φιλολογικῶν πληροφοριῶν.

Χαιρετίζομεν λοιπὸν τὸ ἀπόκρημα τοῦτο τῆς βυζαντινολογικῆς μας ἐπιστήμης καὶ εὐγνωμονοῦντες τὸν συγγραφεὰ συγχαροῦμεν εἰς αὐτὸν τὴν ὀλίγον καθυστερημένην ἐμφάνισιν τοῦ σημαντικοῦ τούτου ἔργου.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Paul Lemerle, Les plus anciens recueils des Miracles de Saint Démétrius et la pénétration des Slaves dans les Balkans. I, Texte, Paris 1979. (Editions du Centre National de la Recherche Scientifique). Σελ. 1-241: Κείμενον, σελ. 245-263: Πίναξ κυρίων ὀνομάτων καὶ σημαντικῶν ὄρων, σελ. 265-266: Πίναξ ὀνομάτων νεωτέρων συγγραφέων.

Μετὰ μακρὰν ἀναμονὴν ἔχομεν ἤδη τὴν πρὸ πολλοῦ ἀναγγελλθεῖσαν κριτικὴν ἔκδο-

σιν τοῦ κειμένου τῶν δύο ἀρχαιοτάτων Συλλογῶν τῶν Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ πρόκειται νὰ ἀκολουθήσουν συντόμως τὰ ἐπ' αὐτῶν Σχόλια.

Ἀπὸ τὸ τρίπτυχον τῆς περὶ Ἁγίου Δημητρίου παραδόσεως, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει Μαρτυρολόγια (Passiones), Θαύματα (Miracula) καὶ Ἐγκώμια (Laudationes), ὁ καθηγητῆς Lemerle ἐκδίδει μόνον τὰ Θαύματα (Miracula), διότι αὐτὰ πρὸ παντός περιέχουν ἱστορικά στοιχεῖα περὶ τῶν Ἀβαροσλαβικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὰ Θαύματα (Miracula) διαιροῦνται εἰς τρία Βιβλία ἢ εἰς τρεῖς Συλλογὰς (Recueils), ἐκ τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς ἐκδίδει τὸ κείμενον τῶν δύο πρώτων καὶ ἀρχαιοτέρων, διότι τὸ τρίτον Βιβλίον ἢ ἡ τρίτη Συλλογὴ καὶ μεταγενεστέρα εἶναι καὶ σημαντικῶν ἱστορικῶν στοιχείων στερεῖται, ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ σ., περισσότερον ἱστορικὸς παρὰ φιλολογικὸς, εἶναι νὰ παράσχη ἱστορικὰ στοιχεῖα διὰ μιαν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχουν ἄλλαι πληροφορίες.

Τὸ Βιβλίον I τῶν Θαυμάτων, ἔργον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Ἰωάννου, εἶναι γνωστὸν ὡς Συλλογὴ Ἰωάννου, ἐνῶ τὰ βιβλία II καὶ III εἶναι ἔργα ἀγνωστων καὶ εἶναι γνωστὰ ὡς Ἀνόνομος Α' καὶ Ἀνόνομος Β'.

Μετὰ τὴν παλαιὰν καὶ ἄχρηστον διὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς ἐκδοτικῆς ἐπιστήμης ἐκδόσιν, βάσει κυρίως τοῦ κώδικος Paris. Gr. 1517, τῶν Βιβλίων τῶν Θαυμάτων ὑπὸ τοῦ Cornelius Beuys τὸ 1780, τὴν ἐπαναληφθεῖσαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν σειρὰν τῆς Πατρολογίας τοῦ Migne, καὶ μετὰ τὴν συμπληρωματικὴν ταύτης, ἐπίσης ἑλαττωματικὴν, ὑπὸ τοῦ Abbé A. Tougard τὸ 1874, ὁ καθηγητῆς Lemerle ἐκδίδει τὸ κείμενον τῶν δύο πρώτων Βιβλίων τῶν Θαυμάτων (Recueil I, Recueil II) βάσει ὅλων τῶν χειρογράφων, τὰ ὅποια κατέστη δυνατόν νὰ εὐρεθοῦν καὶ τῶν ὁποίων κατάλογον μετὰ περιγραφῆς τῶν δίδει (σ. 13-30), ἀριθμῶν καὶ συμβολίζων αὐτὰ διὰ τὴν περαιτέρω μνείαν των μετὰ τὰ 25 γράμματα τοῦ λατινικοῦ ἄλφαβήτου καὶ μετὰ ἑννέα γράμματα ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἄλφαβήτου (ΓΑΘΑΞΠΣ-ΦΨ), ἐν συνόλῳ δηλονότι 34 χειρογράφων.

Παρατηρήσεις τοῦ σ. ἐπὶ τῆς ὁμαδικῆς συγκροτήσεως καὶ τῆς συχνότητος ἐμφανίσεως τῶν διαφόρων Θαυμάτων εἰς τὰ χειρόγραφα δεικνύουν ὅτι τὸ μόνον χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον περιέχει πλήρη τὸ I καὶ II Βιβλίον τῶν Θαυμάτων (Συλλογὴν Ἰωάννου καὶ Ἀνόνομου Α') εἶναι ὁ κώδιξ Paris, Gr. 1517 (Ε εἰς τὸν κατάλογον τῶν χρησιμοποιηθέντων χειρογράφων) τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ ὅτι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Συλλογὴν Ἰωάννου ὁ Ἀνόνομος Α' (Βιβλίον II) δὲν ἔσχε χειρόγραφον παράδοσιν.

Παρατηρήσεις τοῦ σ. ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς χειρογράφου παραδόσεως τῆς Συλλογῆς Ἰωάννου (Βιβλίον I) — ἢ Συλλογῆς Ἀνόμου Α' (Βιβλίον II) δὲν ἔσχε, ὡς εἶπομεν, χειρόγραφον παράδοσιν — δεικνύουν ὅτι ἀπὴν εἶναι ὁμοιογενῆς καὶ ἀνευ παραλλαγῶν εἰς τὸ κείμενον τῶν Θαυμάτων, ἀλλ' ἀνομοιογενῆς εἰς τὴν ἐπιλογὴν καὶ εἰς τὴν σειρὰν τῶν Θαυμάτων εἰς τὰ διάφορα χειρόγραφα, οὕτως ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ὁλοκληρωμένον στέμμα τούτων, ἀλλὰ διαφαινόνται δύο κλάδοι χειρογράφου παραδόσεως, κλάδος ἐπιστήμων καὶ κλάδος λαϊκῆς παραδόσεως.

Παρατήρησις τοῦ σ. ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκδόσεως διευκρινίζει ὅτι τὸ apparatus criticus, προκειμένου περὶ ἱστορικῆς μᾶλλον παρὰ φιλολογικῆς ἀξίας κειμένου, περιωρίσθη ἐκλεκτικῶς εἰς τὰ ἀπαραίτητα, ὅτι τὸ κείμενον διηρέθη εἰς παραγράφους κατὰ τὸ νόημα των καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ μεγέθους των μετὰ παρασημείωσιν τῆς ἀντιστοιχίας στήλης καὶ παραγράφου τῆς Πατρολογίας τοῦ Migne καὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Tougard καί, τέλος, ὅτι δι' ὀρισμαῖνας λέξεις διετηρήθησαν αἱ ἐπικρατέστεραι εἰς τὰ χειρόγραφα γραφαί.

Περαιτέρω παρατήρησις τοῦ σ. ἐπισημαίνει τὴν ἐναλλακτικὴν χρῆσιν τῶν τίτλων ἔ-

παρχος-ὑπαρχος εἰς τὸ κείμενον τῆς Συλλογῆς Ἰωάννου καὶ τῆς Συλλογῆς Ἀωνόμου Α' καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν ἐνίοτε εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν παρ' ὄλον ὅτι πρόκειται πάντοτε περὶ ἐνὸς ἐπάρχου.

Τέλος, παρατήρησις τοῦ σ. ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς παραστάσεως καὶ τῆς μορφῆς τῆς λατρείας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὰ κείμενα τῶν δύο Συλλογῶν δεικνύει ὅτι ὁ Ἅγιος δὲν παριστάνεται ἀκόμη ὡς στρατιωτικὸς Ἅγιος καὶ ἡ λατρεία του εἶναι ἀκόμη ἀρχαϊκὴ, χωρὶς λείψανα καὶ τάφου, ὁ ὁποῖος ἀναζητεῖται ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ μόνον τὸ μυστηριώδους ἀρχῆς Κιβώριον καὶ ἡ θέσις του ἐντὸς τοῦ ναοῦ προϋποθέτουν κάποιαν παράδοσιν, θεωρούμενον συνεπεῖα ταύτης ὑπὸ πολλῶν ὡς κατοικία καὶ τάφος τοῦ Ἁγίου, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης δὲν ἀποδέχεται προφανῶς τοῦτο.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς τοῦ σ. ἐπονται τὰ κείμενα τῶν Θαυμάτων, πρῶτον τὰ τῆς Συλλογῆς Ἰωάννου καὶ ἔπειτα τὰ τῆς Συλλογῆς Ἀωνόμου (Α') ἠριθμημένα καὶ μὲ τοὺς κώδικας, οἱ ὁποῖοι τὰ περιέχουν, ἐπὶ κεφαλῆς ἐκάστου, προτασσομένης ἐκάστοτε γαλλικῆς ἀποδόσεως τοῦ περιεχομένου των κατὰ τὰ κυριώτερα σημεῖα του, ἀποφευγομένης οὕτως μιᾶς μακρᾶς καὶ ἀνιαρᾶς κατὰ λέξιν μεταφράσεως.

Ἡ Συλλογὴ Ἰωάννου (Premier Recueil ou Recueil de l'Archevêque Jean) περιέχει Πρόλογον καὶ 15 Θαύματα. Ἡ Συλλογὴ Ἀωνόμου (Second Recueil ou Recueil Anonyme) περιέχει κολοβὸν Πρόλογον καὶ 6 Θαύματα, σὺν, ἐκτὸς ἀριθμήσεως, τὸ μεταγενεστέρως προσθήκης Θαῦμα τοῦ ἐπισκόπου Κυπριανοῦ.

Ἄμφοτέρας τὰς Συλλογὰς (Ἰωάννου καὶ Ἀωνόμου) περιέχει ὀλοκλήρους μόνον ὁ κώδιξ Paris Gr. 1517 (E) τοῦ 12ου αἰῶνος. Τὴν Συλλογὴν Ἰωάννου περιέχει ὀλοκλήρον πλὴν τοῦ Προλόγου, μόνον ὁ κώδιξ Vatic. Gr. 1641 (F) τοῦ 10-11ου αἰῶνος. Ὅλοι οἱ ἄλλοι 32 κώδικες περιέχουν ἕκαστος κατὰ κατιοῦσαν καὶ φθίνουσαν σειρὰν ὄλον ἐν καὶ ὀλιγώτερα Θαύματα, μέχρι τοῦ σημείου οἱ τελευταῖοι τῆς λατινικῆς ἀριθμήσεως (WXYZ) νὰ περιέχουν δύο μόνον Θαύματα καὶ ὄλοι τῆς ἐλληνικῆς ἀριθμήσεως (ΓΔΘΛΞΠΣΦΨ) ἓνα καὶ μισοὺς Θαύματα.

Μετὰ τὰς προτασσομένας ἐκάστοτε γαλλικὰς ἀποδόσεις τοῦ περιεχομένου καὶ μετὰ τὰ ἐπόμενα ἐκάστοτε ἐλληνικὰ κείμενα τῶν Θαυμάτων ἀμφοτέρων τῶν Συλλογῶν ἔπεται Πίναξ τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῶν σπουδαιωτέρων ὄρων (σ. 245-263) καὶ Πίναξ ὀνομάτων νεωτέρων συγγραφέων (σ. 265-266).

Ἐκτὸς τῆς ἀξιοθαυμάστου μεθοδικότητος, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ ἐκδοσις δίδει σαφῆ εἰκόνα τῆς πολυπλόκου καὶ ἀγνώστου μέχρι τοῦδε χειρογράφου παραδόσεως τῶν Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἡ λίαν κοπιώδης ἐπιμέλεια, μὲ τὴν ὁποίαν ἀποκατεστάθη κριτικὸν κείμενον τῶν Θαυμάτων, τὴν πλείστον ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη φράσις καὶ λέξις ἔπρεπε νὰ ἐλεγχθῆ εἰς τὴν γραφὴν μεγάλου ἀριθμοῦ χειρογράφων, ἐπιβάλλει τὴν ἐκφρασιν εἰλικρινοῦς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν συγγραφέα καὶ ἐκδότην ὄλον τῶν ἱστορικῶν τοῦ Βυζαντίου.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Actes de Lavra III (de 1329 à 1500). Edition diplomatique par P. L e m e r l e - A. G u i l l o u - N. S v o r o n o s - D. P a p a c h r y s s a n t h o u. I, Texte. II, Album, Paris (P. Lethielleux) 1979 (Archives de l'Athos X).

Μὲ τὴν τρίτην δημοσίευσιν αὐτὴν περατοῦται ἡ ἐκδοσις τῶν ἐλληνικῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ὅπως ἀναγγέλεται εἰς τὸν Πρόλογον τῆς ἐκδόσεως θὰ ἀκολουθήσῃ Τόμος IV, περιέχων, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σερβικὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς εἰς Παράρτημα, τὰς μελέτας ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς καὶ τῶν κτημάτων αὐτῆς ἀπὸ τοῦ